

Från *Fjärde internationalen* 3/1983.

Pierre Frank

Teorin om den permanenta revolutionen

För Fjärde Internationalen utgör den av Trotskij formulerade teorin om den permanenta revolutionen, ännu idag den revolutionära marxismens allra viktigaste landvinning. Den finns inskriven i Fjärde Internationalens huvuddokument och utgör en grundläggande del av dess program. Den är ett uttryck för den strategi som en mycket stor majoritet av mänskligheten, som bor i de halvkoloniala länderna, bör följa för att uppnå socialismen.

Teorin innebär att upprättandet av arbetarstater som kan leda till uppbygget av ett socialistiskt samhälle i världsskala, i den epok som inletts med oktoberrevolutionen inte längre enbart är målet för arbetarklassens kamp i de ekonomiskt utvecklade länderna. Så var det i slutet på 1800-talet. Nu är upprättandet av arbetarstater även målet för majoriteten av böndernas och arbetarnas kamp i de länder som man i vanligt tal, något oprecist benämner den "tredje världen". Det är inte förvånande att socialdemokrater vars bekymmer inskränker sig till parlamentariska val i de borgerliga demokratierna, praktiskt taget bortser från denna teori. Det är inte heller förvånande att teorin bekämpas obarmhärtigt av byråkratierna i öststaterna. Den motsäger deras "socialism i ett land" och "fredlig samexistens" politik, vars syfte är att bevara ett internationellt status quo.

Teorin om den permanenta revolutionen utgör för närvarande den revolutionära marxismens främsta landvinning. Den har också haft en lång och mödosam tillkomsthistoria som vi tror kan vara värdefull att påminna om. Manifestationer av permanent revolution, i den mening som Marx lade i begreppet, "en revolution som inte kompromissar med någon form av klasstyre..."¹, var märkbara från och med de första för- eller prokapitalistiska kraftmätningarna i det feodala samhället. Ett exempel är det av Thomas Müntzer ledda bondekriget mot Martin Luther i Tyskland under Reformationen.² Tydligare manifestationer förekom redan under den engelska revolutionen på 1600-talet med Levellers och Diggers.³ Men det var först i och med den stora franska revolutionen på 1700-talet som de blev tillräckligt klara. Idén om en revolutionär diktatur för att bevara revolutionen oavbruten fram till avskaffandet av all social orättvisa, formulerades av Marat. Strömningar formerades för att föra revolutionen längre än vad tom jakobinernas mest radikala fraktioner avsett.⁴ Babeuf och les Egaux tog åter upp och preciserade denna idé och formulerade den första skissen till ett program för en socialistisk revolution.⁵ Idén som sedan försvarades underjordiskt, illegalt, framför allt av Buonarrotti, vann åter gehör 1941. Och Marx införlivade den med sin syn på mänsklighetens historiska utveckling mot socialismen.

Marx och 1848 års revolutioner

Under 1848 års revolutioner var Blanqui, som skolats av Buonarrotti och dragit lärdomar av egna erfarenheter från 1830 års revolution – hur den återvanns av bourgeoisie av alla schatteringar – var den första som från och med bildandet av den provisoriska regeringen i Frankrike, intog den permanenta revolutionens ståndpunkt. Vi skall inte här granska allt som vi i efterhand kan anse vara oklart i Blanquis tänkande. Det väsentliga är att han var klart medveten om riskerna som de småborgerliga ledarna medförde, och att han ville föra

¹ Leo Trotskij, *Den permanenta revolutionen*, Partisanförlaget 1973, sid 13.

² Friedrich Engels, *La Guerre des Paysans*

³ Eduard Bernstein, *Socialisme et Democratie dans la grande Revolution anglaise*

⁴ Daniel Guérin, *La Lutte de Classe sous la Première Republique*

⁵ "Les Egaux manifesté" som finns återgivet i Buonarrotti "La conspiration pour l'Egalite dite de Babeuf"

revolutionen ända fram till socialismens fullständiga seger. Marx bortsåg självfallet inte från den franska revolutionen som han framför allt hade studerat under sin vistelse i Paris 1843-44.⁶ Men han hade utan tvekan från början en helt annan uppfattning om revolutionens gång än Blanqui. Händelserna ledde honom till att konkretisera sina idéer och korrigera sin uppfattning om strategin och taktiken.

I *Klasstriderna i Frankrike* som han skrev 1850, använder Marx uttrycket ”permanent revolution” och förknippar det med Blanqui, som han emellertid inte hade haft någon kontakt med 1848. Men han kände till och godkände de ställningstaganden Blanqui gjort under revolutionens gång...

”...’proletariatet’ samlar sig allt mer omkring ’kommunismen’ för vilken bourgeoisin har uppfunnit namnet ’Blanqui’. Denna socialism ’förklarar att revolutionen är permanent’, att proletariatets ’klassdiktatur’ är ett nödvändigt genomgångsstadium för ’klasskillnadernas fullständiga avskaffande’, för att avskaffa alla de produktionsförhållanden som de är beroende av, för att avskaffa alla sociala förhållanden som hör ihop med dessa produktionsförhållanden, för att revolutionera alla idéer som har vuxit fram ur dessa sociala förhållanden.”⁷

Något senare tog han i *Neue Rheinische Zeitung* på nytt upp ovannämnda definition av kommunismen. Och 50 bildades t o m i London en kortlivad förening mellan Blanqui-anshållare och marxister som kallade sig ”Revolutionära marxisters förbund”. Första paragrafen i stadgarna lød:

”Föreningens mål är att avsätta alla privilegierade klasser, att underkasta dessa proletariatets diktatur genom att bevara revolutionen oavbruten fram till förverkligandet av kommunismen, som bör vara mänsklighetens sista organisationsform”⁸

I mars 1850, då Kommunismens förbund återupprättades i Tyskland, använde Marx och Engels i ”Adressen till Kommunismens förbund” på nytt uttrycket ”permanent revolution” och gav det en ännu mera bestämd innebörd. De upprepade vad de hade skrivit i *Kommunistiska Manifestet*, nämligen att den borgerliga revolutionen, då stod omedelbart på dagordningen i hela Europa, och att den enbart utgjorde en kortvarig fas som skulle ersättas av en proletär revolution, vilken i sin tur skulle utmytna i ett klasslöst samhälle. Och till begreppet ”permanent revolution” tillfogade de en väsentlig syn på förhållandet mellan klasserna under den borgerliga revolutionen. De menade att arbetarna redan under dessa revolutioner borde ha sin egen oberoende organisation och politik, skild från bourgeoisins och småbourgeoisins organisationer och politik – närmare bestämt skild från de mest medvetna småborgerliga demokrater, vilka nästan alltid spelade en ledande roll i revolutionerna i mitten på 1800-talet – och i motsättning till det som vid den tidpunkten gick under den allmänna beteckningen ”demokrati”. ”Denna adress”, skrev Marx i ett brev till Engels den 13 juli 1851, ”var i grunden ingenting annat än en krisplan mot demokratin”. Adressen förutsåg inte enbart en enad kamp mot resterna av det feodala samhället utan även vilket förhållande som skulle råda mellan de politiska organisationer som representerade de klasser som kämpade mot feodalismen.

Dessa förutsägelser förekom vare sig uttalade eller outtalade i Manifestet. I någon mån kan man tom betrakta ”Adressen” som en outtalad självkritik från Marx och Engels sida av den taktik de hade förespråkat under den Tyska revolutionen. Vi kommer inte här att diskutera de möjliga orsakerna till att Marx och Engels deltog i den demokratiska organiseringen av Köln

⁶ I en artikel han skrev för en tysk tidskrift 1884, förklarade Engels, ifråga om den permanenta revolutionen, att Marx och han var överens med Marats idéer för vem revolutionen inte fick sägas vara ”avslutad, fullbordad, utan måste förklaras oavbruten (permanent)”.

⁷ Karl Marx, *Klasstriderna i Frankrike 1848-1850*, Gidlunds förlag 1971, s. 100.

⁸ Jmf Marx Engels Werke, band 7, s. 553-554.

när det återvände till Tyskland under den pågående revolutionen. Faktum är att de 1850 – då de ansåg att revolutionen skulle ta ny fart och därför genomförde en omorganisering av Kommunisternas förbund – varnade medlemmarna av förbundet, av deras eget parti, mot varje tänkbar upprepning av den taktik de själva tidigare förespråkade.

Efter 1850 tog Marx aldrig mer upp frågan om permanent revolution.⁹ Det bör dock nämnas att han i ett brev till Engels den 16 april 1856 skrev:

”I Tyskland blir hela programmet beroende av vilka möjligheter man har att understödja proletärens revolution genom ett bondekrig i någon sorts modern upplaga. Om det lyckas, kommer hela saken att gå alldeles utmärkt...”¹⁰

Det handlar inte här längre om proletariatets förhållande till bourgeoisin under den borgerliga revolutionen, utan om förhållandet mellan proletariatet och bönderna under den proletära revolutionen – en insikt som inte vidareutvecklades av Marx. Trotskij däremot återupptog begreppet ”permanent revolution” under 1905 års revolution. Innan vi undersöker omständigheterna, skall vi skärskåda några funderingar om en eventuell revolution i Ryssland som Marx formulerade kring 1880.

Marx och den ryska revolutionens problem 1880

De idéer om tsarrysslands framtid som Marx utvecklade mot slutet av sitt liv, har enbart ett indirekt samband med den ”permanenta revolutionen”. De härrör ur vad Trotskij senare kallade för den ”ojämna och sammansatta utvecklingen” Marx och Engels intresserade sig mycket för den ekonomiska och sociala utvecklingen i tsarryssland. De skrev även en hel del i ämnet. Deras korrespondens med ryska revolutionärer – som givits ut på ryska i Sovjetunionen – uppgår till nära 300 sidor. Marx' intresse för dessa frågor var så stort att han började lära sig ryska vid 50-årsåldern. Hans åsikter påverkade många av samtidens ryska revolutionärer. Det är också tack vare dem som den första översättningen och utgivningen av *Kapitalet* (1872) på ett annat språk än tyska, blev möjlig. De bad Marx att han skulle vara deras representant i Första Internationalen. De var populisterna. En splittring ägde rum bland dem då en grupp under ledning av Plechanov, 1879 bröt sig ur. Under de tre, fyra följande åren kallade sig denna grupp marxistisk och försvarade uppfattningen att Ryssland med nödvändighet skulle genomgå en kapitalistisk utvecklingsfas. Denna uppfattning stred mot populisternas uppfattning att Ryssland kunde övergå till socialismen utan att först genom en sådan fas.

Vid denna tidpunkt delade Marx populisternas uppfattning. I förordet till 1892 års ryska utgåva av *Kommunistiska Manifestet*, som gavs ut av Plechanov, skrev Marx:

”Men i Ryssland finner vi vid sidan av den hastigt uppblossande kapitalistiska svindeln och den först nu uppkommande borgerliga jordegendomen, mer än hälften av jorden som böndernas gemensamma egendom.

Nu är frågan den: kan det ryska byalaget, denna redan starkt undergrävda form av den sedan urminnes gemensamma jorden, omedelbart övergå i en högre kommunistisk form för jordegendom, eller måste den först genomgå samma upplösningsprocess som ägt rum i Västs historiska utveckling.

Det enda idag möjliga svaret på denna fråga är följande: om den ryska revolutionen blir signalen till en arbetarrevolution i Väst, så att båda kompletterar varandra, då kan den nuvarande ryska

⁹ Apropå ”Adressen” skrev D. Rjazanov som talar om ”de misstag som Marx och Engels begick under 1848 års revolution” att Lenin kunde den utantill och ofta citerade den.

¹⁰ Karl Marx/Friedrich Engels *Brev i urval*, Gidlunds förlag 1972, s. 32-33.

gemensamma egendomen tjäna till utgångspunkt för en kommunistisk utveckling” (21 januari 1882)¹¹

Vid samma tidpunkt uttalade sig Marx ännu tydligare i denna fråga – på franska – i ett brev daterat november 1877 och adresserat till tidskriften *Otetjestvennye Zapiski* (Annales de la patrie); i ett brev till Vera Zasulitj, samt i ett utkast till detta brev daterat mars 1881. Engels skickade en kopia av det förra brevet (till den ryska tidskriften) till Zasulitj, men tycks inte ha känt till det senare brevet (mars 1891). Detta och utkastet hade glömts bort såväl av Zasulitj som av Plechanovs grupp, och återfanns i Lafargues och Axelrods arkiv först mycket senare av Rjazanov som publicerade dem på 1920-talet. Här följer några viktiga stycken ur dessa texter:

”...talar jag om 'en stor rysk forskare och kritiker' med all den aktning denne framträdande man förtjänar. Han har i en rad märkliga artiklar tagit upp frågan om Ryssland måste följa sina liberala ekonomers riktlinjer och upplösa det gamla bysystemet för att få till stånd ett fungerande kapitalistiskt system – eller om landet kan undslippa alla kapitalismens nackdelar genom att tillgodogöra sig sina tillgångar på ett annat sätt, genom att utnyttja de speciella förhållanden dess historia skapat. Själv vill han rekommendera det senare alternativet...

För att få möjlighet att bedöma den ekonomiska utvecklingen i Ryssland har jag lärt mig ryska och under många år studerat landets officiella och inofficiella publikationer i detta ämne. Genom detta studium har jag kommit fram till följande slutsats: Ryssland kommer att gå miste om helt enastående utvecklingsmöjligheter och bli dömt att utstå alla en kapitalistisk regims ödesdigra missförhållanden, om man inte förmår överge den politiska linje man följt sedan 1861...

Om Ryssland strävar efter att utvecklas till en kapitalistisk nation i stil med de västeuropeiska staterna – och under de senaste åren har man i detta land underkastat sig mycket obehag för att underlätta en sådan utveckling – måste först en stor del av bönderna förvandlas till proletärer; och när landet sedan fastnat i det kapitalistiska systemets grepp, kommer det att få utstå samma skoningslösa prövningar som så många andra nationer redan dignar under. Så kan mina ord tolkas”. (Brev till Otetjestvennye Zapiski 1877)¹²

”Denna utvecklings 'historiska ödesbestämmdhet' är sålunda uttryckligen begränsad till länderna i Västeuropa... I denna västerländska utveckling rör det sig alltså om förvandlingen av en form av privategendom till en annan form av privategendom. Hos de ryska bönderna skulle man däremot få förvandla deras gemensamma egendom till privategendom... Min analys av Kapitalet talar värken för eller emot den ryska bykommunens livskraft; men det ingående studium som jag har ägnat frågan och till vilket jag har samlat material vid ursprungskällorna har övertygat mig om att kommunen är stödunkten för den sociala pånyttfödelsen i Ryssland. Men för att den skall kunna fungera som sådan är det emellertid nödvändigt att eliminera det skadliga inflytande som kommer från alla håll för att sedan försäkra den en organisk utveckling under normala förhållanden.” (Brev till Vera Zasulitj, den 8 mars 1881.)¹³

”... därför att i Ryssland kan bykommunen som ännu är fast förankrad i hela landet, tack vare en förening av unika omständigheter, gradvis lämna sina primitiva drag och utveckla sig direkt till ett element i den kollektiva produktionen i nationell skala. Det är tack vare att den i tiden sammanfaller med den kapitalistiska produktionen som den kan ta till vara allt det positiva i denna utan att behöva gå igenom dess förfärligheter. Ryssland lever inte isolerat från den moderna världen och är inte heller som Indien offer för en främmande erövrare... Om det kapitalistiska systemets amatörer i Ryssland förnekar den teoretiska möjligheten av en sådan utveckling, frågar jag dem: Har Ryssland varit tvunget att likt västerlandet genomgå en lång inkubationstid av den mekaniska industrin innan det kunnat använda maskiner, ångbåtar, järnvägar, osv? Låt dem m a o förklara för mig hur man

¹¹ Förord till ryska utgåvan av *Manifestet*, 1892

¹² Karl Marx/Friedrich Engels *Brev i urval*, a.a., s. 146-148

¹³ Karl Marx, *Om förkapitalistiska produktionsätt*. Ett kommenterat texturval av Erik av Edholm, Bo Cavefors Bokförlag, 1970, s. 89, och s. 70 i *Det asiatiska produktionsättet*. En marxistisk stridsfråga av Gianni Sofri. Bokförlaget Prisma 1975.

över en natt lyckats införa hela den utbytesmekanism (banker, kreditinstitut, osv) i Ryssland som tagit västerlandet århundraden att utveckla” (Första utkastet till brevet till Vera Zasulitj)¹⁴

Dessa texter av Marx, som vi bara delvis citerat, förtjänar en djupare analys. De visar hur Marx på sin tid kunde föreställa sig metoder för ett ekonomiskt efterblivet samhälle att undgå kapitalismen och garantera en så rationell övergång till socialismen som möjligt. Det är Marx sätt att tänka, inte åtgärderna som är viktigt. Men beträffande det ämne vi behandlar här räcker det om vi understryker att texterna belyser följande idéer:

- a) ”Schemat” för samhällsutvecklingen – feodalism, kapitalism, socialism – som framförs i Kommunistiska Manifestet – var enligt Marx endast giltigt för Europa, närmare bestämt för Centraleuropa. Han ansåg att det inte kunde eller borde tillämpas mekaniskt på andra länder, allra minst på Ryssland.
- b) Ryssland där det inte fanns någon privategendom, skulle utifrån ”by-kommunen” hoppa över det kapitalistiska produktionssättet och övergå till ett socialistiskt samhälle. Detta skulle innebära ett stort historiskt tillfälle för Ryssland som därmed skulle slippa genomgå kapitalismens negativa effekter.
- c) Ryssland skulle kunna åstadkomma detta med ”stöd utifrån”, genom att utnyttja kapitalismens ”positiva landvinningar” under förutsättning att detta sammanföll med en proletär revolution i Väst som banade väg till ett socialistiskt samhälle.

I dessa texter undviker Marx varje stel, mekanisk historiesyn, och föreställer sig möjligheten av till synes konstiga kombinationer. Han föreställer sig att efterblivna länder vid en viss tidpunkt kan låna element som det har tagit andra, mer utvecklade samhällen, lång tid att utveckla. Detta är i det väsentliga vad Trotskij i *Ryska revolutionens historia*, kallar för den ”ojämna och sammansatta utvecklingen”.¹⁵ Dessa texter av Marx gäller specifikt Ryssland, där han hädanefter kunde skönja enorma revolutionära möjligheter. Men han aktade sig för att skriva något liknande om de koloniala länderna i vilka utländska erövrare härskade.

Marx, som dog några år efter att han hade skrivit dessa texter, höll fast vid sin uppfattning ända fram till slutet. Efter sin död fortsatte Engels under några år att försvara samma uppfattning. Detta framför allt mot Plechanov och hans grupp som redan 1877 menade att en kapitalistisk utveckling i Ryssland var oundviklig. Omkring 1890, dvs mot slutet av sitt liv, ansåg Engels dock att kapitalismens utveckling i Ryssland hade givit Plechanov rätt, och instämde därför med hans uppfattning.

Men Plechanov gav *Kommunistiska Manifestet* och marxismen i allmänhet en alltför mekanisk tolkning. Enligt den skulle de mest efterblivna länderna oundvikligen följa en utveckling som var identiskt eller liknande den som ägt rum i de mer utvecklade länderna. Han bortsåg i själva verket från vad Marx understrukt i ovannämnda rader, nämligen att det var möjligt att medelst lån hoppa över givna faser.

Den permanenta revolutionen och ryska revolutionerna 1905 och 1917

På det tyska socialdemokratiska arbetarpartiets andra kongress som hölls i London 1903, förekom inga väsentliga motsättningar kring frågan om den kommande ryska revolutionens karaktär: Den var en borgerlig revolution. Delegaterna förutsåg att den skulle ge upphov till en konstituerande församling och till en borgerligt demokratisk republik i vilken arbetarna

¹⁴ Gianni Sofri, a.a, s. 71 t o m ”främmande erövrare”, därefter översättaren.

¹⁵ Låt oss understryka att i och med att Marx brev till Vera Zasulitj hittades och publicerades omkring fyrtio år efter det att de skrivits, kände Lenin inte till dem. Det är inte säkert att Trotskij själv kände till dem när han skrev *Den ryska revolutionens historia*.

skulle kämpa för sina rättigheter och ett kommande socialistiskt samhälle. Varken Lenin eller Trotskij tog avstånd från kongressens uppfattning. Detta trots att det redan tidigt i deras politiska verksamhet framgick att Lenin underströk bondefrågans betydelse i revolutionen, medan Trotskij betonade den ryska liberala bourgeoisins feghet i jämförelse med den engelska och den franska bourgeoisien under revolutionerna i sina respektive länder. Dessa åsikter låg till grund för de slutsatser de drog två år senare.

Det var under loppet av och till följd av 1905 års revolution som nya uppfattningar i denna fråga växte fram. Plechanov och mensjevikerna hävdade att den ryska revolutionen var borgerligt demokratisk p g a dess målsättningar och skulle utmynna i en borgerlig republik, styrd av borgerliga partier. I denna borgerligt demokratiska republik skulle arbetarpartiet ta på sig uppgiften att förstärka arbetarklassens ställning och landvinningar innan det ens kunde drömma om att makten eller delta i en revolutionär makt. Ryssland borde följa Englands och Frankrikes utvecklingsgång och genomgå en lång period av borgerlig demokrati. Detta var alljämt deras uppfattning 1917.

Utan att glömma de omedelbara målens demokratiska karaktär, föreställde sig Lenin och Trotskij andra utvägar för revolutionen. Båda bestred att bourgeoisien skulle spela en ledande roll i revolutionen. Lenin föreställde sig en ”arbetarnas och böndernas demokratiska diktatur”; Trotskij en ”arbetarregering som stödde sig på bönderna” och som skulle ställas inför problemet om revolutionens övergång i en oavbruten revolution – vilket är nödvändigt för den socialistiska världsrevolutionen.

I Trotskijs essä ”Tre uppfattningar om revolutionen”.¹⁶ finner man en mera djupgående analys av de meningsskiljaktigheter som förekom vid den tidpunkten. Här nöjer vi oss med att granska Trotskijs teori om den permanenta revolutionen och dess utveckling. Man bör för det första understryka att Trotskij inte formulerade sin teori utifrån de olika uppfattningar som vi hittills nämnt. För honom var teorin inte en deduktion, en abstrakt kombination av Marx' formler, utan resultatet av en analys av den faktiska revolutionen. Han utgick framför allt från arbetarklassens relativa betydelse och roll, liksom från bourgeoisins svaghet och politik under revolutionen. Man bör dessutom påpeka att Lenins och Trotskijs uppfattningar grundade sig på erfarenheterna från 1905 års revolution, men att ingen av dem avsåg att tillämpa dem på andra länder. Fram till 1917 års revolution vidhöll båda två sina skilda uppfattningar. Under tiden ägde revolutioner rum i Kina, Persien, Turkiet och Mexiko. Så vitt vi vet har Trotskij inte skrivit någonting om dessa revolutioner. Lenin, däremot, ansåg att Sun Yat-Sens ”socialistiska” mål var utopiska, att den kinesiska bourgeoisien var värdig föfäderna från 1600- och 1700-talens stora borgerliga revolutioner och att Kina hade en stor kapitalistisk framtid.¹⁷

I ”Aprilteserna”, 1917, nämnde Lenin inte ”den demokratiska diktaturen” Han framhöll att det var arbetarråden (sovjeterna) som skulle ha makten under den pågående revolutionen. På så sätt tog han de facto ställning för Trotskijs ”permanent revolution”. Detta erkänner alla ärliga historiker, alla som kan läsa och som inte styrs av fraktionella politiska fördomar. Oktoberrevolutionens seger var en obestridlig bekräftelse av den prognos Trotskij hade gjort strax efter 1905 års revolution. Den bevisade riktigheten av den permanenta revolutionens teori sådan den hade formulerats blott för Ryssland.

1917 och de år som följde omedelbart därpå bekymrade sig ingen, inte ens Lenin och Trotskij, över de teoretiska meningsskiljaktigheterna som tidigare förekommit i ämnet. Andra problem som rörde revolutionens fortsatta existens var avsevärt mycket viktigare. Följaktligen var det

¹⁶ Appendix till Leo Trotskijs *Stalin*. I den texten visar också Trotskij vilket Parvus bidrag till teorin om den permanenta revolutionen varit och vilka dess brister var.

¹⁷ Pierre Frank, *Historie de l'Internationale Communiste*. Edition la Breche, 1979, band 2, s. 516 ff

många gamla bolsjeviker som före revolutionen hade följt Lenins gamla linje och som (de flesta av dem) varit kritiska till "Aprilteserna", som inte gjorde någon som helst självkritik, utan behöll istället sina gamla uppfattningar. Detta blev uppenbart några år senare då revolutionen urartade.

Komintern och de koloniala revolutionerna

Under revolutionens första år blev frågan om nationaliteterna som förtryckts av tsarismen eller som var bosatta i grannländerna och hade väckts av revolutionen, oerhört viktig. Komintern tvingades ta ställning i den nationella och koloniala frågan, framförallt på de andra, fjärde och femte kongresserna. Om man granskar dess ställningstaganden, framkommer att:

1) Komintern uttalade sig för nationernas självbestämmanderätt och även för deras rätt till oberoende. Detta var ingen självklarhet, inte ens bland dåtidens revolutionära marxister. Det räcker med att påminna om den kritik Rosa Luxemburg framförde till Lenin, enligt vilken en sådan självbestämmanderätt endast skulle gagna bourgeoisin. Före revolutionen hade frågan varit föga känd inom RSDAP. Plechanov t ex förnekade att det överhuvudtaget fanns ett ukrainskt problem.¹⁸

2) Komintern ansåg, för första gången i den internationella arbetarrörelsens historia, att nationerna och de 'koloniala' folken som kämpade mot imperialismen var, eller kunde bli, den socialistiska revolutionens bundsförvanter. I andra internationalen före 1914, uttalade sig en del grupper mot koloniala expeditioner, men inte nödvändigtvis mot kolonisering, för vilken det t o m fanns entusiastiska anhängare. Det var inte en lätt uppgift att frigöra den gamla socialistiska kadern från dess okunnighet eller fördomar om de koloniserade folken. (Se Serrats uppfattning på andra kongressen, Sidi-bel-Abbés sektionens, från det franska kommunistpartiet, uppfattning på fjärde kongressen).

3) Komintern uttalade sig kategoriskt för att kommunistpartierna i de koloniala länderna skulle vara självständiga i förhållande till de antiimperialistiska krafterna i dessa länder, och förordade samtidigt en allians med dem. Men i praktiken ifrågasattes detta uttalande. På den andra kongressen reste holländaren Sneevliet-Maring som hade kämpat tappert i Indonesien, frågan om Sarekat-Islams medlemskap. På fjärde och femte kongressen uttalade sig den kinesiska delegaten om Kuomintang i minst sagt tvetydigt ordalag.

4) Komintern föreställde sig att en del länder kunde bli sovjetiska republiker utan att genomgå ett kapitalistiskt stadium. Men, man skulle å ena sidan kunna påstå att denna uppfattning hängde samman med tron på en seger för den socialistiska revolutionen i världsskala, och å den andra, och framförallt, att den gällde gamla territorier som tillhörde det tsaristiska imperiet. Hur som helst förknippade inte Komintern den här uppfattningen med ovan nämnda texter av Marx vilka till stor del var okända vid den tiden. Kominterns bidrag till dessa frågor var utan tvivel betydelsefulla, men de hade inte med permanent revolution att göra. Dessutom innehöll bidragen fortfarande oklarheter över klasskaraktären av de revolutionära nationella grupperingar med vilka alliansen skulle ingås. Men å andra sidan saknade många militanter av dessa nationaliteter själva en klar uppfattning om socialismen sådan bolsjevikerna föreställde sig den. Några av dem (Sultan-Zadé i Persien, tatarerna Galjev) vann över till socialismen. Andra som kinesen Sun Yat-Sen kallade sig för socialister, men vad deras 'socialism' innebar känner alla väl till idag. Dessutom rådde även i socialistiska republiker utan tvivel ännu förvirring (andra kongressen). Det var inte klart och tydligt frågan om proletariats diktatur

¹⁸ Jmf R. Rosdolsky, "Friedrich Engels und das Problem der 'geschichtslosen' Völker" (i *Zur nationalen Frage*, Olle&Wollter, Berlin)

stöd av bönderna, i själva verket trodde fortfarande ett stort antal gamla bolsjeviker på möjligheten att någonting mitt emellan såsom en ”demokratisk diktatur”.

Vid sidan av texter finns verkligheten. Utan att underskatta betydelsen av Kominterns vad gäller den koloniala frågan, måste detta arbete underställas en kritisk granskning. Den andra kongressen följdes av kongressen i Baku. De församlade uppmanade de orientaliska folken att ta kamp mot imperialismen, framförallt mot den brittiska imperialismen som vid den tidpunkten härskade över ett väldigt imperium. De uppmanade till ”heligt krig” (’jihad’), och fördömde de mest reaktionära krafterna i de inblandade länderna. Men de viktigaste talen, däribland det tal Zinovjev höll i egenskap av president för Komintern, handlade ingalunda om proletariats diktatur, inte heller om en demokratisk diktatur och än mindre om permanent revolution.

På Kominterns femte kongress visade sig den kinesiska delegaten vara för det kinesiska kommunistpartiets inträde i Kuomintang. Den turkiske delegaten påminde däremot om de turkiska kommunisternas olyckliga erfarenhet med Kemal Atatürk och uppmanade till kamp mot denne. Kominterns ledning försvarade den kinesiska delegaten och tillrättavisade den turkiska. Jag har inte lyckats hitta några redogörelser för den turkiska erfarenheten med undantag av en kommentar i Zinovjevs texter om den kinesiska revolutionen från april 1927 – en kommentar som jag kommer att återge längre fram. Om det enligt min mening, och i den mån jag kan bedöma vad som hände vid den tidpunkten, var rätt att försvara Kemal mot den brittiska imperialismen och dess grekiska lakejer, så var det däremot fel att inte förklara den turkiska revolutionens problem i termer av permanent revolution. Den politiska linje som Bucharin och Stalin följde i den kinesiska revolutionen skiljde sig inte mycket från deras agerande ifråga om Kemal. Tragedins omfattning ifråga om Turkiet, var dock mycket mindre, trots att väldigt många turkiska kommunister utrotades under dessa år. Man tycks inte ha dragit några lärdomar av detta – förutom Zinovjevs ovannämnda kommentar. Det är troligt att Komintern och SUKPs ledning inklusive Lenin och Trotskij vid den tidpunkten var upptagna med den socialistiska revolutionen i Europa som fick företräde framför klasskampens problem i Öst. De kände på sig att kampen i Öst i framtiden skulle se ett oerhört uppsving men ännu så länge var den mycket begränsad.

Vänsteroppositionen och den kinesiska revolutionen 1925-1927

Med den andra kinesiska revolutionen, 1925-1927, började frågan om koloniala revolutioner spela en viktig roll. Vi skall inte envist framhålla den kritik som den enade vänsteroppositionen riktade mot Bucharin-Stalins politik:

Kritiken mot det kinesiska kommunistpartiets medlemskap i Kuomintang – att den underordnades den senares politik, såväl då Kuomintang leddes av Chiang Kai-Chek som då det leddes av Chiang-wei; kritiken mot vägran att under det revolutionära uppsvingets period uppmana massorna att skapa sovjeter för att sedan bygga upp dem artificiellt och orsaka Kanton äventyrets nederlag.

Denna kritik fördes fram sent. Det kan vara bra att gå tillbaka i tiden. Före det stora revolutionära uppsvinget fanns en deklARATION, förvisso diplomatiskt men väldigt klar, som undertecknats av både Joffe och Sun Yat-Sen och som framhöll att det för Kinas del inte var frågan om en arbetarmakt. Till en början strävade det kinesiska kommunistpartiet enbart efter en borgerlig demokratisk republik. Partiet gick in i Kuomintang 1924. Den viktigaste samlingen av Trotskij's texter om Kina publicerades 1976 i USA av Monad Press under titeln *On China*. Det är möjligt att han skrivit andra texter som vi ännu inte känner till. Men *On China* är nog så avslöjande. I ett brev till Radek den 27 september 1926 skrev han:

Det kinesiska kommunistpartiets deltagande i Kuomintang var fullständigt korrekt under den period då det kinesiska kommunistpartiet var ett propagandistiskt förbund som enbart förberedde sig för en framtida politiskt självständig aktivitet, men som samtidigt försökte delta i den pågående nationella befrielsekampen.¹⁹

M.a.o. förde han ursprungligen inte fram några invändningar mot inträdet i Kuomintang. Han rättfärdigade det som en slags ”entrism” innan ordet fått just den betydelsen. Det kinesiska kommunistpartiet hade vid den tidpunkten ett hundratal medlemmar som måste få en miljö att verka i. Men i och med att det förekommit en kraftig strejk våg de två senaste åren, reste Trotskij frågan om partiets politiska självständighet. Under en tid mötte hans förslag motstånd även inom vänsteroppositionen. Men han lyckades slutligen, då 1927 års plattform höll på att utarbetas, övertyga om att det kinesiska kommunistpartiet måste lämna Kuomintang och att upprättandet av sovjeter måste försvaras. Inte ens då ställde han perspektivet på en permanent revolution i förgrunden. Tvärtom innehöll 1927 års plattform ett nyanserat men obestriddigt avståndstagande från denna teori. Det är ett stycke i detta dokument som vi idag inte kan återropa oss på samtidigt som vi utan förbehåll håller fast vid vår bedömning att dokumentet är historiskt betydelsefullt. Ungefär vid samma tidpunkt som plattformen redigerades lade Zinovjev inför det ryska kommunistpartiets centralkommitté och till Kominterns exekutivkommitté fram texter om den kinesiska revolutionen där han i följande ordalag påminde om de tidigare erfarenheterna från Turkiet.

Turkiet förser oss med ett ännu mer intressant exempel. Den nationella rörelsen i Turkiet som leddes av Kemal Pascha hade under lång tid en otvivelaktigt revolutionär karaktär och förtjänade att kallas för en nationell revolutionär rörelse. Den fördes mot den gamla feodala regimen i landet, mot sultanatet, såväl som mot imperialismen, i första hand mot den brittiska imperialismen. Denna rörelse drog med sig en mycket stor del av bönderna och en del av den turkiska arbetarrörelsen. Kemals parti liknade på den tiden i någon mån dagens Kuomintang. (Men man får inte för ett ögonblick glömma att arbetarklassen uppenbarligen var mycket svagare i Turkiet än i Kina). Kemals parti hade sitt folkkommissariat. Det framhävde sin solidaritet med sovjetryssland osv. I ett telegram från Kemal till Tjitjerin den 29 november 1920, står det ordagrant: ”Jag är djupt övertygad om att den dagen då arbetarna i väst å ena sidan och de förtryckta folken i Asien och Afrika å den andra, förstår att det internationella kapitalet utnyttjar dem för att de skall ömsesidigt tillintetgöra varandra enbart till gagn för deras härskare, att den dagen då medvetenheten om kolonialpolitikens brottslighet genomsyrar hjärtat hos världens arbetarmassor, den dagen kommer bourgeoisins makt att vara till ända”. Detta hindrade samme Kemal från att skära halsen av kommunistledarna strax därpå, att förklara arbetarrörelsen illegal, att reducera sig till bourgeoisin och de rika bönderna. Detta ägde rum därför att det turkiska proletariatet var för svagt för att skapa en oberoende klassmakt och för att hjälpa bönderna att under arbetarnas ledning skapa ett ledningscentrum för revolutionen, oberoende av den liberala bourgeoisin, av de borgerliga officerarna osv. Nu är inte kemalisterna en nationell revolutionär rörelse. Den är inte en del av den socialistiska världsrevolutionen. Den nationella rörelsen i Turkiet har inte precis blivit en revolutionär rörelse med anslutning till den internationella arbetarrörelse.²⁰

I jämförelse mellan Kemal och Chiang Kai Chek som görs i dessa rader, förekommer en outtalad kritik av det förgångna. Men det rör sig inte om en grundläggande kritik av den politik som följts. Den innehåller överhuvudtaget inte perspektivet på en permanent revolution. Detta beror på att Zinovjev, Preobrazjenskij och många av de övriga oppositionella var negativt inställda till denna teori och också på att Trotskij – som vi kommer att se längre fram – vid den tidpunkten inte försvarade teorin. Vi har tidigare påpekat att plattformen innehöll ett nyanserat avståndstagande från denna teori. Den innehöll något annat och mycket värre i fråga om den kinesiska revolutionen.

¹⁹ Leon Trotsky *On China*, Monad Press, New York 1976, s 114

²⁰ Zinovjev, teser framlagda den 15 april 1927, återgivna i *Problems of the Chinese Revolution*

Parollen om sovjeter som fördes fram redan 1920 av Lenin, hade utan tvekan sitt berättigande under de förhållanden som rådde i Kina 1926-1927. Sovjeter i Kina kunde bli sättet att gruppera böndernas styrkor under arbetarnas revolutionära demokratiska diktatur och för det verkliga motståndet mot det borgerliga Guomindang och de kinesiska Cavaignackerna som framsprungit ur deras led.

Enligt Lenins lära kan inte den borgerliga demokratiska revolutionen fullbordas annat än genom alliansen mellan arbetarklassen och bönderna (under arbetarklassens ledning) mot bourgeoisien. Denna lära är inte bara tillämpbar på Kina och de koloniala och halvkoloniala länderna, utan den även anger den enda möjliga vägen för en seger i dessa länder.

Av detta följer att proletarietets revolutionära demokratiska diktatur, som uttrycks i form av sovjeter i Kina, under den nuvarande epoken av imperialistiska krig och proletära revolutioner och Sovjetunionens existens, kunde ha haft alla möjligheter att relativt snabbt övergå till en socialistisk revolution...

Stalin som hånade Lenins lärdomar, försökte bevisa att parollen om sovjeter i Kina betydde att "föra fram parollen om övergången till proletarietets diktatur" medan Lenin under 1905 års revolution i själva verket förde fram parollen om sovjeter som organ för arbetarnas och böndernas demokratiska diktatur.²¹

Dessa rader kan inte misstolkas. Långt ifrån att innehålla teorin om den permanenta revolutionen förutsåg plattformen att sovjeterna i Kina skulle bli organ för den demokratiska diktaturen. Denna ses som en etapp, om än kortvarig, i utvecklingen mot den socialistiska revolutionen. Detta beror på att då Komintern bildades och under de första kongresserna saknades, som vi tidigare påpekat, klarhet över de revolutionära nationalistiska partierna och över frågan om makten – arbetarnas – i en borgerlig demokratisk revolution efter oktoberrevolutionen.

Samtidigt som de oppositionella fördömde Bucharin-Stalins mensjevikiska ultrahögerpolitik i dessa frågor höll de sig inom ramarna för kongressernas ståndpunkter. Stalin har sammanfattat dessa på följande sätt:

Lenin har rätt när han sade att om den nationella befrielse rörelsen förr, före världsrevolutionens epok inletts, var en del av den allmänt demokratiska rörelsen så var den nu, efter den sovjetiska revolutionen i Ryssland och inledningen av världsrevolutionens epok. en del av den proletära världsrevolutionen²²

I och med att frågan om karaktären av de revolutionära marxistiska organisationerna och om makten i en revolution som den kinesiska förblivit dunkla, kunde Lenins uppfattning, hur korrekt den än var, tolkas på olika sätt beroende på om de förfäktas av de som bekämpade byråkratin eller av byråkratins talesmän.

Trotskyj återupptar och generaliserar teorin om den permanenta revolutionen.

Och hur förhöll sig Trotskyj till allt detta, kan man fråga. Vi tror inte att det ligger något mystiskt i hans förhållningssätt. Det kan inte förekomma list på teorins område. Det räcker med att läsa ett antal av dessa texter för att se att Trotskyj inte nådde en bestämd uppfattning om den kinesiska revolutionens framtid förrän under loppet av 1927, och att han senare omprövade hela frågan om den permanenta revolutionen.

²¹ Zinovjev ibid.

²² Stalin, *On the Opposition*, Foreign Language Press, Peking 1975, s. 507

Under sin exil i Alma-Ata vände Trotskij sitt intresse bakåt i tiden, på den krossade kinesiska revolutionen. Detta ledde honom till att läsa om det han själv skrivit före 1905 års revolution. Låt oss återge vad han skrev 1929.

Man måste ha en total oförmåga för historisk prognos och en absolut brist på förståelse för dess metoder för att nu, i efterhand, betrakta analyser och värderingar från 1905 som om de skrivits igår. Jag har ofta sagt till mig själv och till mina vänner: jag tvivlar inte på att mina prognoser från 1905 innehöll många brister som inte är svåra att visa fram nu, efteråt. Men såg mina kritiker bättre och längre? Eftersom jag inte hade läst om mina arbeten på länge, var jag i förväg hågad att se bristerna i dem som allvarigare och viktigare än de verkligen var. Jag blev övertygad om detta 1928, då den politiska ledighet som påtvingats mig genom exilen i Alma-Ata, gav mig tillfälle att med penna i hand, läsa om mina gamla arbeten om den permanenta revolutionen.²³

Denna omläsning ägde å ena sidan rum mot bakgrund av händelserna i Kina, å den andra mot bakgrund av de diskussioner Trotskij förde brevlades med andra landsförvista oppositionella. I ett brev adresserat till Preobrazjenskij som inte är daterat, men som han utan tvivel skrev i mars 1928 står det:

Jag bildade mig uppfattningen att arbetarnas och böndernas demokratiska diktatur inte skulle äga rum i Kina från och med det ögonblick då Wuhans regering bildades. Jag utgick ifrån analysen av de mest grundläggande sociala fakta, och inte från det sätt som de indelats politiskt... Jag hade blivit övertygad om att de sociala fakta redan hade banat sig väg genom den politiska överbyggnadens intentioner när Wuhans skeppsbrott helt förstörde den legend enligt vilken vänster-Kuomintang skulle omfatta tiondelar av hela Kuomintang.²⁴

Det alltså i Alma-Ata 1928 som Trotskij omprövar den permanenta revolutionens teori, bekräftar riktigheten av hans gamla prognoser och framför allt, fastställer att den är giltig även för den kinesiska revolutionen.

En teori som är giltig för två så pass stora länder som Kina och Ryssland har uppenbarligen varje möjlighet att gälla för många andra länder i världen. Det är denna teori som Trotskij försvarar, implicit i *Kritiken av Kominterns program* och helt öppet i *Den permanenta revolutionen*.

Samtidigt klargöra han det faktum att denna teori är den teoretiska motpolen till "socialismen i ett land". Det innebär att alla som skulle kapitulera inför Stalin, till att börja med de gamla ledarna för vänsteroppositionen, skulle göra det i namn av kampen mot den permanenta revolutionen.

Vi anser det nödvändigt att göra den här långa historiska genomgången för att se hur begreppet "permanent revolution" steg för steg berikats och fördjupats. Begreppet föddes före Marx utifrån lovvärda men vaga idéer. Begreppet gällde till en början enbart förhållandet mellan arbetarklassen och bourgeoisien i den borgerliga revolutionen. Sedan gällde det förhållandet mellan bönderna och arbetarklassen i den socialistiska revolutionen, inte enbart klasserna själva i allmänhet utan det politiska organisationerna med anspråk på att företräda dessa klasser. Till sista gällde det vilken typ av makt som skulle växa fram ur dessa revolutioner.

Det är långt ifrån den mensjevikiska uppfattningen: Borgerliga uppgifter, därav bourgeoisiens ledande roll och borgerligt demokratisk republik. Kort sagt, Trotskij tillfogar den internationella aspekten och visar att upprättande av proletariats diktatur inte innebär ett oberoende uppbygge av socialismen.

²³ Leo Trotskij, *Den permanenta revolutionen* a a, s.12

²⁴ Leon Trotskij, *On China*, a a, s. 280. Wuhan-regeringen bildades i maj-juni, 1927.

Följer av det som redan sagts att alla länder i världen, på det ena eller det andra sättet, redan idag är mogna för den socialistiska revolutionen? Nej, detta är ett falskt, dött, skolastiskt, Stalinistiskt-bucharinskt sätt att ställa frågan. Världsekonomin i helhet är utan tvekan mogen för socialismen. Men detta innebär inte att varje land sett separat är moget. Vad skall hända med proletarietets diktatur i de olika efterblivna länderna, i Kina, Indien, etc? På detta svarar vi: historien sker inte i strikt ordning. Ett land kan bli moget för proletarietets diktatur inte bara innan det är moget för ett självständigt uppbyggande av socialismen, utan även innan det är moget för långtgående socialiseringsåtgärder. Man får inte utgå ifrån en förutbestämd harmoni i den sociala utvecklingen. Lagen om den ojämna utvecklingen är fortfarande i kraft, trots Stalins ömma teoretiska omfamningar. Denna lag opererar inte bara i förhållande mellan länderna, utan också det ömsesidiga förhållandet mellan olika processer i ett och samma land. En försoning mellan de ojämna processerna inom ekonomin och politiken kan endast ske på världsskala... Varken det efterblivna Kina eller något land i världen kan bygga socialismen inom sina egna nationella gränser: de högt utvecklade produktivkrafter som vuxit utöver de nationella gränserna motsätter sig detta, likväl som de krafter som är alltför utvecklade för att ens nationaliseras. Proletarietets diktatur i Storbritannien skulle t ex möta svårigheter och motsättningar, förvisso av en annan karaktär, men kanske inte lättare att lösa än de som möter proletarietets diktatur i Kina.²⁵

Låt oss likväl lägga märke till att Trotskij aktar sig för att gå vidare till en generalisering som skulle omfatta länder i vilka arbetarklassen utgör en liten minoritet eller är obefintlig.

Innebär inte detta åtminstone att varje land, inkl. det mest efterblivna kolonialland är moget, om inte för socialismen, så åtminstone för proletarietets diktatur? Nej, det innebär det inte. Vad skall då hända med den demokratiska revolutionen i allmänhet – och i kolonierna i synnerhet? Var står det skrivet – jag svarar frågan med en annan fråga – att varje kolonialt land är moget för en omedelbar lösning av sina nationellt-demokratiska uppgifter? Frågan måste ses från motsatt håll. Under den imperialistiska epokens förhållanden kan den nationellt-demokratiska revolutionen endast föras till seger då de sociala och politiska förhållandena i landet är tillräckligt mogna för att föra proletariet till makten som ledare för folkets massor. Och om detta ännu inte är fallet? Då kommer kampen för nationell frigörelse endast att skapa mycket partiella resultat, resultat som direkt riktas mot de arbetande massorna.²⁶

Det kunde verka som om Trotskij i dessa rader gör sig skyldig till överdriven försiktighet. Om man tänker på att – bortsett från all kritik man kan rikta mot de byråkratiska regimerna som härskar i länder som det yttre Mongoliet, Albanien, Tibet, Laos och Kampuchea – man i dessa länder avskaffat det kapitalistiska herraväldet. Man kan absolut inte a priori hävda att dessa länder var mogna för proletarietets diktatur, och än mindre för socialismen, med tanke på att arbetarklassen där var ovanligt svag eller praktiskt taget obefintlig. Men det rör sig uppenbarligen om undantag. Utvecklingen där har inte styrts av de interna förhållandena utan framförallt av det faktum att revolutioner och utländska kontrarevolutionära interventioner äger rum vid deras gränser och påverkat till dem. Revolutionära processer har dragit med dem i en utveckling som gått mycket längre än om den enbart varit beroende av dessa länders egna nationella drivkrafter. Vi anser också att Trotskij's förbehåll ännu idag är fullständigt korrekt.

Bekräftelser i världsskala för den permanenta revolutionens teori.

Teorin om den permanenta revolutionen har sedan 1928 bekräftats empiriskt flera gånger om. I många fall genom motsatsen, dvs genom misslyckade revolutioner eller genom revolutionära strider som stannat halvvägs. Under årtionden som skiljer oss från slutet av det andra världskriget har flera stora koloniala eller halvkoloniala länder (Brasilien, Indien, Argentina, Algeriet, Egypten, Chile osv) genomgått en avsevärd ekonomisk utveckling, uppnått politisk självständighet eller både ock. Men i inget fall har det kapitalistiska systemet störtats. I inget

²⁵ Leo Trotskij, *Den permanenta revolutionen* a a, s. 158-159.

²⁶ Leo Trotskij, *Den permanenta revolutionen* a a, s. 159-160.

av dessa länder har en borgerlig regim, inte ens en svag sådan upprättats, såsom socialdemokraterna förutsåg, eller en övergång typ ”nationell populär demokrati”, ägt rum som stalinisterna och neostalinisterna spådde.

Det chilenska exemplet är särskilt talande på den parlamentariska illusionen som förekom. Vad Indien beträffar befinner sig landet trots det ekonomiska stödet från såväl öst och väst i en period av ekonomiska kriser som liknar den som råder i länder med halvkolonial struktur. Förutom dessa negativa bekräftelser har teorin om den permanenta revolutionen haft positiva bekräftelser på tre kontinenter i Europa med de jugoslaviska och albanska revolutionernas segrar; i Asien med de omfattande segrarna i Kina, Vietnam och Nordkorea; i Amerika med den kubanska revolutionens seger. Listan är inte avslutad och kan öka inom kort. Dessutom pekar de sociala omvandlingarna i Östeuropa och Balkan efter andra världskriget, även om i en förvrängd form på de militära, polisiära betingelserna som alstrat dem, i samma riktning.

Var och en av dessa segerrika revolutioner skulle kräva en väldigt detaljerad studie i och med att de förutom att de bekräftat teorin om den permanenta revolutionen, har bidragit med väldigt viktiga specifika lärdomar, som rör var och en av de ländernas särskilda drag och de förhållanden under vilka revolutionerna genomförts. I en artikel han skrev a propos ”Om den ryska revolutionen” av mensjeviken Suchanov, som ifrågasatte tsarrysslands mognad för socialismen, underströk Lenin denna poäng:

Våra europeiska källborgare kan inte ens tänka sig att kommande revolution i Österns länder, vilka i en ojämförligt högre grad utmärker sig för skiftande sociala förhållanden, utan tvivel skall uppvisa flera säregenheter än den ryska revolutionen.²⁷

I och med att det är meningen att denna framställning skall följas av andra detaljerade framställningar över de viktigaste av dessa revolutioner, problem de ställde Fjärde Internationalen inför och de svar de fått skall vi här ge en sammanfattning av dessa revolutioners utveckling. Vi vill därmed visa på vilket sätt teorin om den permanenta revolutionen blivit bekräftad och vilka särskilda drag, vilka anomalier, kunde man säga, som förekommit. *Jugoslavien* precis som de andra länderna i Balkan och Centraleuropa med undantag för Tjeckoslovakien, var ett land i vilket den borgerliga demokratiska revolutionens uppgifter inte fullbordades ens efter det första världskriget. Det finns anledning att påpeka att den andra internationalens socialistiska partier och därefter kommunistpartierna, där kämpade för att åstadkomma socialistiska revolutioner och på så sätt intog, utan att vara medvetna om det, den permanenta revolutionens ståndpunkt. Under andra världskriget drev kommunistpartiet fram och ledde en mäktig partisanekamp mot den tyska ockupationen. Det försökte att komma överens med borgerliga, monarkistiska och pro-allierade väpnade styrkor. Men de senare ansåg att de sociala och militära styrkorna som leddes av kommunistpartiet var en större fara än de tyska arméerna och vägrade därför att besvara inbjudan. Detta ledde till att den väpnade kampen under Titos ledning tog en mer radikal politisk kurs, den permanenta revolutionens kurs, som segrade och i förbigående krossade de monarkistiska styrkorna. Vid befrielsen vilade den nya makten på armén som uppstått ur partisanernas kamp. Under Kremlbyråkraternas inflytande genomgick revolutionen en period av stagnation. Men till följd av Stalins våldsamma angrepp mot Tito, tog den åter fart. Trots att ledningen för Jugoslaviens kommunistparti under årens lopp fördömt teorin om den permanenta revolutionen på Kominterns kongresser, tvingades det under omständigheternas tryck att gå längre än det avsett och skapa en arbetarstat.

²⁷ Lenin *Valda Verk*, band 3, s. 682, Progress Moskva/Arbetarkultur, Stockholm 1975. ”Om vår revolution. Med anledning av N Suchanovs anteckningar”, 17 januari 1923.

Den enda gången som det vietnamesiska ledarskapet motsatte sig ett relativt betydelsefullt borgerligt ledarskap var till följd av Genèveavtalet 1954. Landet var delat mellan Nordvietnam där en arbetarstat redan upprättats och Sydvietnam som en amerikansk imperialism strävade efter att göra till en bas för att erövra Nordvietnam.

I *Kina* utsattes arbetarrörelsen för en så våldsam förföljelse efter revolutionens nederlag 1925-1927, att den i städerna försvann nästan helt och hållet. Parallellt med denna utveckling förlängdes den besegrade revolutionen genom bondearméns väpnade strider. Dessa leddes av det kinesiska kommunistpartiet, eller mera exakt, av en flygel av detta parti som leddes av Mao Zedong som till sist tog över partiets ledning efter en lång fraktionsstrid mot den av Stalin helt beroende Wang Mingfraktionen. Samtidigt som Mao Zedong formellt godtog Stalins strategiska uppfattning (revolution i etapper, demokratisk revolution, samarbetade med Guomindang) följde han i praktiken en annan linje för att förhindra partiet från att genomgå samma öde som på 20-talet. Skillnaden mellan Mao och Wang Ming består i att Mao aldrig godkände att arméer han ledde avväpnades, eller att dessa eller de områden han kontrollerade underställdes Kuomintang's officerare och ämbetsmän. Från och med 1946 tog det kinesiska kommunistpartiet under trycket av väldiga bondeuppror ledningen, förstörde Chiang Kai-Cheks arméer och följaktligen den kinesiska bourgeoisins makt. Men partiet gjorde detta under mycket speciella omständigheter, nämligen utan minsta uppmaning till arbetarmobiliseringar i städerna, inte ens i Peking eller Shanghai. 1949 säkerställdes uppkomsten av en ny arbetarstat. Teorin om den permanenta revolutionen bekräftades i Kina enligt Trotskijs prognoser från 1928. Det helt säregna i denna revolution var att arbetarklassen inte deltog direkt i kampen om makten under de avgörande åren 1946-1949. Det var arbetarpartierna som ledde de beväpnade bönderna och företrädde, ersatte arbetarklassen. Detta drag har sina rötter i Kinas historia som under århundraden set bondeuppror som omkullkastat en dynasti för att se den ersättas av en annan. Den här sången hade bönderna funnit en ledning som förkroppsligades i ett parti som vuxit fram i städerna och som åberopade sig på arbetarklassen och kommunismen. Det tog Mao Zedongs ledning ungefär tjugo år att förstå att den inte lett en ”ny sorts demokratisk revolution” som den dittills trott, utan en permanent revolution. Ledningen var emellertid oförmögen att göra klar en självkritik. Den kombinerade sin sena teoretiska upptäckt med sin forna teori och förblev därmed teoretiskt förvirrad. Detta bidrog inte till att klargöra frågan om den permanenta revolutionen för de kommunistiska aktivisterna.

I *Vietnam* följde kommunistpartiet en politik som liknade det kinesiska kommunistpartiets. Skillnaden var den att partiet istället för att slåss mot en borgerlig ledning huvudsakligen slogs mot imperialistiska makter med vilka det länge nog förväntat sig att det skulle kunna nå en överenskommelse. Det leddes därmed till att under kampens gång, lägga en större tonvikt på frågan om nationell frigörelse än på frågan om social frigörelse.

På *Kuba* bestod revolutionens helt specifika särdrag i att det kubanska kommunistpartiet och arbetarorganisationerna som det kontrollerade, inte spelade en ledande roll. Revolutionen leddes av 26 julirörelsen och en gerillaarmé under Fidel Castros kommando. Trots att ledningen räknade med militärer som hade en kommunistisk skolning, som Che Guevara, försvarade rörelsen under flera år en icke-marxistisk, humanistisk ideologi. Det är efter revolutionens seger, dvs efter att Batistas armé och regering krossats som en differentiering ägde rum inom 26 julirörelsen som erövrade makten. Fidel och en stor majoritet av ledningen avskiljde sig från de borgerliga och småborgerliga element med vilka de hade ingått en allians, för att försvara de mål och krav som restes som skulle driva en till ett antikapitalistiskt program, upprättandet av en arbetarstat, och senare marxismen. I en andra Havanna-deklaration (februari 1962) ställde sig det kubanska ledarskapet implicit på den permanenta revolutionens grund, men begränsade teorin till att gälla enbart Latinamerika. Den senare utvecklingen på Kuba medförde en reträtt på denna punkt i förhållande till vissa latinamerikanska länder (Chile, Venezuela).

Betydelsen av den kubanska revolutionens erfarenhet vad gäller uppbygget av ett revolutionärt marxistiskt parti är att den framhäver vissa avgörande svårigheter såväl som känsliga taktiska problem som detta uppbygge kan ge upphov till, och som beror på de

koloniala och halvkoloniala ländernas sociala struktur. Man får inte glömma att det i Europa, där arbetarrörelsen är över hundra år gammal, i många fall tagit årtionden innan arbetarrörelsen nått politisk, organisatorisk, självständighet i förhållande till de borgerliga och småborgerliga organisationerna. I de koloniala och halvkoloniala länderna, har de sociala skikten (bönder, vissa delar av småbourgeoisien) med vilka arbetarklassen bör söka en allians för att erövra makten stor tyngd. Deras mål, deras krav och även deras fördomar tar sig oklara uttryck, men det är möjligt att på det ideologiska planet sammanföra dem under den allmänna beteckningen "populism". De populistiska ideologierna påverkar i dessa länder alla typer av miljöer och institutioner (universitet, kyrka, armé osv) och oundvikligen själva arbetarklassen. Ett exempel är det uttalande Lula – de brasilianska metallarbetarnas ledare – gjorde vid påvens besök i Sao Paulo, i vilket han jämförde Kristus med Marx som om båda två vore mänsklighetens välgörare. Om han uttalade sig på det viset av personliga eller av opportunistiska skäl spelar ingen roll – faktum är att han genom sitt uttalande uttryckt ganska utbredda känslor hos de arbetare han företräder. Revolutionära marxister kan inte och bör inte bortse ifrån sådana faktorer. En mer eller mindre stor del av medlemmarna och eventuellt ibland medlemmar av ledningen för de populistiska organisationerna, kan under, kampens gång ta steget över till ett antikapitalistiskt program, såsom skedde med 26 julirörelsen. Bortsett från att revolutionära marxister måste upprätta egna organisationer, knutna till Fjärde Internationalen, vilka taktiska åtgärder måste vidtas för att påskynda ovannämnda utveckling? Det finns inte ett allmänt, färdigt recept. Varje fall är unikt. Man måste ta styrkeförhållandet mellan klasserna i varje land med i beräkningen: varje organisations historia, ursprung, inre utveckling. Det är här som de revolutionära marxisternas förmåga att göra analyser, att göra urskiljningar, att formulera lämpliga sätt att ingripa, m a o bli ett ledarskap, utvecklas och får bekräftelse.

Vi har enbart undersökt den mest omedelbara aspekten av teorin om den permanenta revolutionen, den som har med de borgerliga uppgifterna i de ekonomiskt efterblivna länderna att göra. Vi har inte behandlat de socialistiska, nationella och internationella uppgifterna i de länder där bourgeoisins makt förstörts. Avslutningsvis, är det nödvändigt att ge svar åt de som undrar varför denna teori, trots de omfattande bekräftelser vi nämnt ovan, stöter på så stor oförståelse och motstånd.

Oktoberrevolutionen har medfört en så pass stor förändring av hela världen att dess konsekvenser varit långt ifrån omedelbart synliga och begripliga. Det skulle segra i form av proletariats diktatur och sedan vara så djärv att upprepa det 1928 a propos den kinesiska revolutionen. De gamla bolsjevikerna som hade deltagit i oktober och som börjat föra en kamp mot den framväxande byråkratin, ryggade tillbaka inför en sådan slutsats på det teoretiska och politiska planet. Oförståelse och motsträvighet idag vittnar om att Kreml fortfarande väger tungt på världsscenen och som den internationella arbetarrörelsen upplevt en tillbakagång på den marxistiska teorins område. Om den trotskistiska rörelsen lyckats överleva, bevara Kominterns landvinningar och berika dem, har detta bara skett i mycket begränsade miljöer. Men den oerhörda hämsko som Kreml utgör har inte hindrat att vissa revolutioner i koloniala och halvkoloniala länder segrat. Nya segrar i dessa länder och annorstädes kommer snart att tillföras listan av de som redan vunnits. Byråkratin i maktställning i arbetarstaterna stöter på ökat motstånd från arbetarmassorna. Stalinismens grepp över en del av arbetarrörelsen försvagas. Vi lever verkligen i den permanenta revolutionens epok. Helt säkert kommer den teori som bäst beskriver den nuvarande världens dynamik förr eller senare att ta hem segern.

Pierre Frank

Övers. Christina Schmidt (ur *Quatrieme Internationale* Nr 4, april-maj-juni 1981)